

hamuvá dörzsölődik, de elképzeléséből, magasfokú célkitűzéseiből és abból a hitből, hogy az ember mégis ki fogja kényszeríteni a maga felsőbbrendű hivatásának utját, jottányit sem hajlandó engedni. (*Pap Gábor*)

BUCHINGER MANÓ: TALÁLKOZÁSAIM (Népszava. Budapest, 1933.)

Szerző októberi forradalomról írt visszaemlékezései után most az európai munkásmozgalom harminc olyan vezető egyéniségét mutatja be, akikkel személyes ismeretséget kötött nemzetközi kongresszusokon, tanulmányutjain vagy kényszerű Európa-barangolásai közben... A kép, amit így kortársairól ad, nem csupán szubjektív benyomások rögzítése, de történelem is. A korszak, ahonnan impressziói valók az utolsó harminc év: valamennyi nemzedékeivel, valamennyi hősi és válságos eseményeivel. Nemzetiségek szerint a könyvben osztrákok és németek szerepelnek legnagyobb számmal. A legnevezetesebbek, mint Adler Victor, Kautsky, Mehring, Bebel, Bernstein mellett olyan vezetőegyénségek, akiket a magyar olvasó még a nevére is alig ismer, jóllehet hazájukban messze elől az élen jártak. Anton Nemeccel és Vlasztomil Tusárral kapcsolatban a volt monarchia nemzetiségi ellentéteit göngyölíti fel s ennek visszahatásait az akkori szociáldemokrata mozgalomra, különösen kiemelve a kérdés cseh vonatkozásait. Meglepők, amiket a szerb Dragisa Lapceviccsel kapcsolatban mond. Leírja találkozását a szinaiai erdőben Dobrogeanu Ghereával, vele folytatott beszélgetéseit, vitáit. Bulgárok, angolok, skandinávok és oroszok után Garami Ernő és Kunfi Zsigmond emlékét eleveníti fel. Igen hasznos könyvének ezek az oldalai a legszebbek. (*J. L.*)

B I R Á L A T O K

A KÖLTŐ ÉS A KÖLTÉSZET

Az igazi költő mindig mostohagyermek volt a társadalomnak s a költészet szabadsága többé-kevésbé mindig illuzórikus. Meglapulva, nagyuri kegyek árnyékában, ódákkal és dicsőimnuszokkal vásárolták meg a dalolás jogát. A legújabb korban felszabadultak ugyan a vazallusi kötöttségek alól, de ebben nem volt köszönet, elvesztették ezáltal az utolsó mecénást is s csak egy új, még megszégyenítőbb kötöttségbe kerültek, a pénz rideg uralma alá. A költészet is mint minden más, áru lett a társadalmi rendben, adás-vétel, kótya-vetye tárgya, a piacra hullott, hol a kereslet és kínálat törvénye szabta meg árfolyamát. A költő pedig deklasszáldott s a társadalom perifériáján, a bohém élet cifra nyomoruságában tengette az életét. Csak kevesen, nagyon kevesen voltak képesek meghódítani az élet teljességét. A költészet történelme maga a legmegrázóbb költemény. Virágjukban elpusztult, éhenhalt, derékban kettétört, az örület tüskésbokraiban tévelygő dálnokok sorsáról mesél az irodalomtörténet. Novalis és Csokonai, Hölderlin és Kleist, Baudelaire vagy Dayka Gábor, Poe, Verlaine vagy Ady: a legszebb daloknak alkotóit elpusztította a dalolás. Block, Jeszenyin és Majakovszky, Trakl és Wolker, József Attila és Juhász Gyula és még hányan mások: egy mostoha világ göröngyein bukdácsolva, sikos járdáin bo-

tolva, sötét sikátoraiába eltévedve a magányosság és unalom zagyva poklaiba hullva szenvedtek és pusztultak a költők legjobbjai. Nem könnyű a lantot pengetni! —

S ma különösen nehéz. A társadalom ellentmondásai labirintusaiban végkép elfordult a művészettől, melyhez se ideje, se türelme, se pénze, se őszinte vonatkozása többé nem lehet.

Persze vannak lantosok, kiknek nem nehéz — kik vig nemtörődömséggel énekelnek ma is fülbemászóan édes, könnyű melódiákat — kiknek a dala holdsugárból szó újból és újból ezüst fátylat a rideg valóság fölé — vannak ilyen dalnokok, de vajjon ezek igazán költők s amit dalolnak igazán költészet az?

Nem hiszem, mert az igazi költészet nem tréfa dolog. S legfőbb ideje lenne, hogy alkotók, műbírálok és közönség végre megértsék és megszivleljék a modern esztetika tanítását, mely a művészet emberi és társadalmi funkcióját igen fontosnak tartja és sok esetben még a tudományénál is magasabbra helyezi. Azt tanítja, hogy a művészet életigenlő és fokozó értékek termelését jelenti s ezáltal az ember alkalmazkodásának elősegítését. Utmutatást az élet zürzavarában, a valóság káoszában, a társadalom értelmi és főleg érzelmi kulturájának szervezését és termelését. A művészet végeredményben a valóság megváltoztatására törekszik az ember érdekében. Tehát a legmélyebb értelme és célja humanisztikus, hogy az igazi művészet mindig, kivétel nélkül haladó.

*Kit nem hevit korának érzeménye
szakítsa ketté lantja hurjait.*

Ezt hirdette egy nagy költő s kétségtelenül igaza volt. Mert nem lehet igazi művészet, igazi költészet az, mely a társadalmi valóságtól s a kor érzeményeitől idegen, mely elmenekül formajátékokba vagy a misztika, a transzcendentális csillagtávolságban lévő vidékeire. Épp úgy nem az, mely közömbös az emberiség vágyaival és küzdelmeivel szemben és elzárkózva egyéni élete ketrecébe, szubjektív bubánatait és vágyálmait döngicséli. És távol van, tökéletesen idegen a nagy költészettől s botcsinálta fűzfapoéták, akarnokok és dilletánsok strófagyára és rimcsilingelése, mely nem a lélek mélységeiből fakad s nem a valóság erőforrásaiból táplálkozik, hanem hiuságból, selejtes ambíciókból.

Igazi költészetet csak igazi ember tud alkotni, olyan, akit széttephetetlen szálak fűznek minden valódi emberi értékhez. Ez a kötöttség, ez a szenvedélyes hűség szerintünk a legfőbb garanciája a nagy művészetnek. Másodrangú kérdés aztán a stílus és a tematika kérdése, mely esetenként változhatik s a legkülönbözőbb formákban maradandó értéket hozhat létre. Ezért nem hihetünk a művészeti programoknak és manifesztumoknak, se a szűkebb értelemben vett tendenciaművészetnek. Éppen az egyéni stílusok és mondanivalók sokfélesége és tarkasága hozza létre végeredményben, hogy a társadalom egész változatos és ellenmondásokkal teli élete tükröződik a művészetben. Ha az alkotás megfelel a formai tökély és az emberileg értékes tartalom követelményeinek, úgy nincs okunk doktrinér előírásokkal zavarni a művészet szerves fejlődését.

Nem hiszünk a szűk értelemben vett tendenciaköltészetnek, de

meggyőződésünk, hogy igazi költészet egy tágabb, nemesebb értelemben mindig az. S ezért minden alkotásnál az a kérdés: kinek az érdekében íródott, kinek és miért. S ha a művész talán nem is tud sokszor e kérdésre megfelelni: a mű mindig! Mert az igazság a művészetben éppugy megvan acélos kérlelhetetlen logikával, akárcsak a geometriában. A művészet szenvedélyes igazságkeresése s az alkotófolyamat sugallatos láza, éppugy megmutatkozik a műben, mint a dilletáns akarnoksága vagy a kókler ügyes, de tartalmatlan szemfényvesztései. — A tartalom meghatározza a formát és viszont. Ügyetlen kezekben deformálódik az igazság, viszont a legügyesebb formaművész se tudja sokáig leplezni kedélyének sivárságát és erkölcsi nihilizmusát. Az igazi művészet ennél fogva két kötelességet ró az alkotóra: a *métier* mesteri ismeretét, a technika tökéletes uralását, melynek eléréséhez lankadatlan munka és studium szükséges. A jó forma a biztosítéka annak, hogy az igazság ne torzuljon el és az eszmék bora ne lukas tömlőkbe jusson, ahonnan gyorsan kifolyik. A másik kötelesség magának az igazságnak az ismerete, a valóság mesterelése, az erkölcsi parancs követése, hogy ne a magányosság szirtjein fagyoskodjon a művész vagy az elefántcsonttoronyban éljen bezárkózva, hanem élve az élők között s velük, ismerve bánatukat-örömeiket és a társadalmi történés drámai valóságából meritse művészetének anyagát. Kontaktusban a tömegekkel, a nagy kollektív vágyálmok és haladástörekvések hordozója, őrzője és formálója így lesz a művész s csak így lehet nagy és legnagyobb művek alkotója. (Forbáth Imre)

IDŐ ÉS ÉLET. „Az abszolút, igazi és matematikai idő egyenletesen folyik, az anyagi dolgokhoz való minden kapcsolat nélkül”. — Így határozza meg az idő fogalmát Isaac Newton a *Természetbölcselet matematikai alapelvei* című munkájában.

Két és fél évszázada annak, hogy Newton e sorokat papírra vetette s azóta a fejlődés a homogén időfogalomra is bebizonyította a goethei *Alles Bestehende ist wert zugrunde zu gehn* igazságát. „Vajjon nem egy felemás fogalom-e (*concept bastard*) a homogén közeg formájában elképzelt idő?” — kiált fel a századforduló táján Bergson. Durkheim és Levy-Bruhl rámutatnak a homogén időfogalom történeti és társadalmi meghatározottságára; felépitményszerű vagyis dialektikus voltára. Durkheim szerint az időfogalom kialakulásában döntő szerepet játszottak a vallásos szertartások, melyek a primitív társadalmakban az idő folyását egyforma részekre osztják. Levy-Bruhl kutatásai arra világítanak, hogy a homogén időfogalom egy bizonyos társadalmi formához kapcsolódó, múlt történeti jelenség, s hogy például a primitív társadalmak időfogalma egészen más, mint a miénk. „A primitív — írja *Charles Blondel* — nem úgy képzeli el az időt, mint mi. Atéli, érzi, tapasztalja az idő folyását, de nincs fogalma arról az önmagához mindig hasonló egyenes vonalról, melyen az események előrelátható és megváltoztathatatlan sorrendben helyezkednek el s amely, a mi számunkra a homogén időt jelenti.”

Nemrégiben a Carrel tanítvány francia természettudós *Lecomte de Nouy* tollából érdekes bölcseleti háttérű munka jelent meg *Idő és élet* címmel.² Ez a könyv az időproblémát biológiai szempontból világítja meg s abban a koncentrikus támadásban, amit a klasszikus időfogalom ellen intéznek napjainkban, a filozófia, fizika, lélektan és társadalomtudomány